

Sygn. akt I UK 383/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 26 lutego 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Romualda Spyt (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Jolanta Frańczak

SSN Krzysztof Staryk

w sprawie z odwołania J. R.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w R.
o należności z tytułu składek na ubezpieczenia społeczne,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 26 lutego 2020 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 26 czerwca 2018 r., sygn. akt III AUa (...),

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 25 sierpnia 2016 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w R. odmówił ubezpieczonemu umorzenia należności z tytułu składek na: (-) ubezpieczenie społeczne - za okres kwiecień 2006 r. - luty 2009 r. w łącznej kwocie z odsetkami - 32.363,62 zł, (-) ubezpieczenie zdrowotne - za okres kwiecień 2006 r. - luty 2009 r. w łącznej kwocie z odsetkami - 12.380,77 zł, (-) Fundusz Pracy - za okres kwiecień 2006 r. - luty 2009 r. w łącznej kwocie z odsetkami -

2.562,88 zł. W uzasadnieniu decyzji organ rentowy wskazał, że brak jest podstaw do umorzenia powyższych należności, skoro ubezpieczony w terminie 12 miesięcy od dnia uprawomocnienia się decyzji o warunkach umorzenia, to jest do dnia 28 lipca 2016 r., nie spłacił należności z tytułu składek od 1 stycznia 1999 r. nieobjętych postępowaniem o umorzenie.

Sąd Okręgowy w G. Ośrodek Zamiejscowy w R. wyrokiem z dnia 27 marca 2017 r., sygn. akt IX U (...), oddalił odwołanie.

Sąd Apelacyjny w (...) wyrokiem z dnia 26 czerwca 2018 r., sygn. akt III AUa (...), oddalił apelację.

W sprawie ustalono, że ubezpieczony w dniu 14 stycznia 2015 r. złożył wniosek o umorzenie należności z tytułu składek na ubezpieczenie emerytalne, rentowe, wypadkowe, ubezpieczenie zdrowotne oraz Fundusz Pracy za okres kwiecień 2006 r. - luty 2009 r. W dniu 23 czerwca 2015 r. organ rentowy wydał decyzję określającą warunki umorzenia, w której wskazano, że umorzeniu będą podlegały należności z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne za okres kwiecień 2006 r. - luty 2009 r. w kwocie z odsetkami - 32.363,62 zł, na ubezpieczenie zdrowotne - za okres kwiecień 2006 r. - luty 2009 r. w łącznej kwocie z odsetkami - 12.380,77 zł oraz na Fundusz Pracy - za okres kwiecień 2006 r. - luty 2009 r. w łącznej kwocie z odsetkami 2.562,88 zł. W decyzji tej w pkt. II organ rentowy zamieścił informację, że warunkiem umorzenia wyżej wymienionych należności jest spłata należności niepodlegających umorzeniu w terminie 12 miesięcy od dnia uprawomocnienia się decyzji. W dniu 13 czerwca 2016 r. organ rentowy przesłał ubezpieczonemu pismo o terminie opłacenia powyższych należności oraz ich wysokości. W dniu upływu terminu, to jest w dniu 28 lipca 2016 r. ubezpieczony wystąpił z wnioskiem o rozłożenie należności na raty. Decyzją z dnia 27 września 2016 r. wniosek ubezpieczonego został rozpoznany pozytywnie i w dniu 4 października 2016 r. strony podpisały układ ratalny. Na rozprawie w dniu 13 marca 2017 r. ubezpieczony wskazał, iż został wprowadzony w błąd przez pracownika organu rentowego, który poinformował go o możliwości złożenia wniosku o rozłożenie należności na raty, pomimo upływającego terminu do zapłaty.

Sąd Apelacyjny wskazał, że niepodlegające umorzeniu należności podlegają spłacie w terminie 12 miesięcy od dnia uprawomocnienia się decyzji organu rentowego (art. 1 ust. 11 ustawy abolicyjnej). Zgodnie natomiast z art. 1 ust. 12 wskazanej ustawy, w przypadku, gdy w terminie 12 miesięcy od dnia uprawomocnienia się decyzji niepodlegające umorzeniu należności, z wyłączeniem składek finansowanych przez ubezpieczonych niebędących płatnikami składek, zostaną rozłożone na raty, albo zostanie odroczony termin ich płatności warunk, o którym mowa w ust. 10, uważa się za spełniony po ich opłaceniu. Sąd Apelacyjny podkreślił, że do rozłożenia na raty zaległości z tytułu składek dochodzi z chwilą zawarcia umowy określonej w art. 29 ust. 1a ustawy z dnia 3 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2019 r., poz. 300 ze zm.; dalej ustawa systemowa), a nie z chwilą złożenia wniosku o zawarcie układu w przedmiocie rozłożenia należności na raty lub odroczenia terminu płatności. W ocenie Sądu, postulowana, przez odwołującego się wykładnia rozszerzająca art. 1 ust. 12 ustawy abolicyjnej (że w przypadku złożenia wniosku o rozłożenia zaległości niepodlegających umorzeniu na raty w okresie tych 12 miesięcy termin ten ulega zawieszeniu) jest niedopuszczalna, gdyż oznaczałaby interpretację przeciwną jednoznaczному brzmieniu tego przepisu.

Wyrok Sądu Apelacyjnego odwołujący się zaskarżył w całości. Zarzucono naruszenie prawa materialnego, to jest art. 1 ust. 12 ustawy z dnia 9 listopada 2012 r. o umorzeniu należności powstałych z tytułu nieopłaconych składek przez osoby prowadzące pozarolniczą działalność (Dz.U. z 2012 r., poz. 1551) przez błędną wykładnię 12-miesięcznego terminu liczonego od dnia uprawomocnienia się decyzji, o której mowa w ust. 8, do rozłożenia na raty należności niepodlegających umorzeniu, jako terminu, który nie podlega zawieszeniu na czas od dnia złożenia wniosku o rozłożenie na raty do dnia podpisania umowy, podczas gdy termin ten ulega zawieszeniu na wyżej wskazany okres.

Wnosząc o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania, skarżący wskazał na występowanie w sprawie istotnego zagadnienia prawnego, a mianowicie, czy 12-miesięczny termin, o którym mowa w art. 1 ust. 12 ustawy z dnia 9 listopada 2012 roku o umorzeniu należności powstałych z tytułu nieopłaconych składek przez osoby prowadzące pozarolniczą działalność, liczony od dnia uprawomocnienia się

decyzji, o której mowa w ust. 8, do rozłożenia na raty należności niepodlegających umorzeniu, podlega zawieszeniu na czas od dnia złożenia wniosku o rozłożenie na raty do dnia podpisania umowy?

Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu w (...) do ponownego rozpoznania przy uwzględnieniu kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W stanie faktycznym niniejszej sprawy decyzja warunkowa (art. 1 ust. 8 ustawy abolicyjnej) uprawomocniła się w dniu 28 lipca 2015 r. i rozpoczął bieg 12-miesięczny termin na spłacenie przez ubezpieczonego niepodlegających umorzeniu należności (art. 1 ust. 11 ustawy abolicyjnej), który zakończył się 28 lipca 2016 r. W tym dniu ubezpieczony wystąpił z wnioskiem o rozłożenie na raty zaległości niepodlegających umorzeniu. Artykuł 1 ust. 12 tej ustawy abolicyjnej stanowi, że w przypadku, gdy w terminie 12 miesięcy od dnia uprawomocnienia się decyzji, o której mowa w ust. 8, niepodlegające umorzeniu należności, z wyłączeniem składek finansowanych przez ubezpieczonych niebędących płatnikami składek, zostaną rozłożone na raty albo zostanie odroczone termin ich płatności, warunek, o którym mowa w ust. 10, uważa się za spełniony po ich opłaceniu.

Zgodnie z art. 29 ust. 1 ustawy systemowej, ze względów gospodarczych lub innych przyczyn zasługujących na uwzględnienie Zakład może na wniosek dłużnika odroczyć termin płatności należności z tytułu składek oraz rozłożyć należność na raty, uwzględniając możliwości płatnicze dłużnika oraz stan finansów ubezpieczeń społecznych. Według ust. 1a tego artykułu, odroczenie terminu płatności należności z tytułu składek oraz rozłożenie należności na raty następuje w formie umowy. Do rozłożenia na raty zaległości z tytułu składek dochodzi z chwilą zawarcia umowy określonej w art. 29 ust. 1a ustawy systemowej, a nie z chwilą złożenia wniosku o zawarcie układu w przedmiocie rozłożenia należności na raty lub odroczenia terminu płatności. Z brzmienia przywołanych przepisów jednoznacznie wynika, że jeśli w terminie 12 miesięcy od dnia uprawomocnienia się decyzji warunkowej

zawarty zostanie wskazany wyżej układ, warunek spłacenia zaległości niepodlegających umorzeniu uważa się za spełniony po ich opłaceniu. Oznacza to, że zgodnie z wykładnią językową jedynie układ ratalny zwarty przed upływem 12 miesięcy od uprawomocnienia się decyzji warunkowej (a nie wniosek o jego zawarcie), może przedłużyć (i to warunkowo) termin wskazany w art. 1 ust. 11 ustawy abolicyjnej.

Omawiany termin jest terminem zawitym prawa materialnego. Upływ terminu prekluzyjnego pozbawia wierzyciela przysługującego mu prawa (zob. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 20 czerwca 2013 r., III CZP 2/13, OSNC 2014 nr 2, poz. 10, uchwała Sądu Najwyższego z dnia 16 września 1993 r., III CZP 125/93, OSNC 1994 nr 4, poz. 75, wyrok składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 12 lutego 1991 r., III CRN 500/90, OSNC 1992 nr 7-8, poz. 137, oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 maja 2016 r., I CSK 304/15, LEX nr 2053627).

Skarżący postuluje zawieszenie biegu tego terminu na skutek złożenia (w terminie 12 miesięcy od uprawomocnienia się decyzji warunkowej) wniosku o rozłożenie zaległości niepodlegających umorzeniu, odwołując się do orzecznictwa Sądu Najwyższego dopuszczającego stosowanie w drodze analogii przepisów o przedawnieniu do biegu niektórych terminów zawitych (uchwała pełnego składu Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z dnia 20 maja 1978 r., III CZP 39/77, OSNC 1979 nr 3, poz. 40 ; uchwała pełnego składu Izby Cywilnej i Administracyjnej Sądu Najwyższego z dnia 30 grudnia 1988 r., III CZP 48/88, OSNC 1989 nr 3, poz. 36; postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 20 listopada 2013 r., I CSK 329/13, LEX nr 1444970; z dnia 24 września 2015 r., V CSK 686/14, LEX nr 1816581 i z dnia 28 września 2016 r., III CSK 329/15, LEX nr 2142557) wtedy, gdy ogólnie rzecz ujmując, rygoryzm terminów prekluzyjnych prowadzi niekiedy do trudnych do zaakceptowania skutków społecznych, zwłaszcza w sytuacji, w której jego dotrzymanie uzależnione jest od prawomocnego zakończenia postępowania sądowego. Wówczas poszukuje się rozwiązań pozwalających - między innymi przez nawiązanie do instytucji przedawnienia - na złagodzenie tego rygoryzmu (zob. także uchwałę składu siedmiu sędziów z dnia 22 maja 2018 r., III CZP 102/17, OSNC 2018 nr 12, poz. 110, w której z przedstawionych wyżej względów przyjęto,

że termin przewidziany w art. 1015 § 1 k.c. nie może się skończyć przed prawomocnym zakończeniem postępowania o zezwolenie na złożenie przez małoletniego spadkobiercę oświadczenia o odrzuceniu spadku). Wspierając się tymi argumentami, skarżący uważa, że termin wskazany w art. 1 ust. 12 ustawy abolicyjnej nie może się skończyć z upływem 12 miesięcy od uprawomocnienia się decyzji warunkowej, jeśli do tego czasu złożony został wniosek o zawarcie układu ratalnego, podnosząc, że wnioskujący o rozłożenie zaległości na raty nie ma wpływu na czas trwania postępowania dotyczącego zawarcia układu. Należy zatem przypomnieć, że w orzecznictwie i doktrynie przyjmuje się, że w państwie prawnym interpretator musi zawsze w pierwszym rzędzie brać pod uwagę językowe znaczenie tekstu prawnego. Wyłącznie w sytuacji, gdy wykładnia językowa przepisu nie daje jednoznacznego wyniku, ustalenia jego znaczenia należy dokonać, odwołując się do pozajęzykowych reguł wykładni (systemowej i funkcjonalnej). Zauważyć przy tym wypada, że przyjęcie znaczenia tekstu prawnego ustalonego na podstawie wykładni funkcjonalnej (celowościowej) może prowadzić do wykładni rozszerzającej lub zwężającej, tymczasem przepisy regulujące system zabezpieczenia społecznego ze względu na swoją istotę i konstrukcję podlegają wykładni ścisłej. Nie powinno się więc stosować do nich wykładni celowościowej, funkcjonalnej lub aksjologicznej w opozycji do wykładni językowej, jeżeli ta ostatnia prowadzi do jednoznacznych rezultatów interpretacyjnych (por. wyroki Sądu Najwyższego: z 9 listopada 1999 r., II UKN 187/99, OSNAPiUS 2001 nr 4, poz. 121; z 16 sierpnia 2005 r., I UK 378/04, OSNP 2006 nr 13-14, poz. 218; z 23 października 2006 r., I UK 128/06, OSNP 2007 nr 23-24, poz. 359; z 4 marca 2008 r., I UK 239/07, OSNP 2009 nr 7-8, poz. 103; z 19 maja 2009 r., III UK 6/09, LEX nr 509028). Niemniej jednak i w prawie ubezpieczeń społecznych dopuszcza się (wyjątkowo) prymat wykładni funkcjonalnej (celowościowej) na wykładnią językową. Dotyczy to np. art. 29 ust. 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2018 r., poz. 1270 ze zm.). Przyjmuje się mianowicie, że generalna zasada, wyprowadzona z dosłownego brzmienia przepisu art. 129 ust. 1 tej ustawy, że wypłatę świadczenia uruchamia dopiero wniosek o to świadczenie - bez możliwości wypłacenia świadczenia za okres wsteczny - powinna podlegać

modyfikacji w sytuacjach uzasadniających tę modyfikację i przy zastosowaniu także innych reguł interpretacyjnych. Tak więc przeszkoda w złożeniu wniosku o rentę rodzinną utrzymująca się do czasu wydania postanowienia o uznaniu za zmarłego (art. 29 § 1 k.c.) powoduje znaczne, niezawinione opóźnienie w uzyskaniu świadczeń (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 11 maja 2006 r., I UK 320/05, OSNP 2007 nr 9-10, poz. 143; z dnia 5 października 2006 r., I UK 117/06, OSNP 2007 nr 23-24, poz. 357; z dnia 10 lutego 2012 r., II UK 146/11, OSNP 2013 nr 1-2, poz. 17; z dnia 3 kwietnia 2014 r., II UK 398/13, LEX nr 1458715 i z dnia 12 stycznia 2016 r., II UK 444/14, LEX nr 1998554). Koncepcja ta znajduje aksjologiczne uzasadnienie w obiektywnych okolicznościach, niezależnych od świadczeniobiorcy, które nie pozwalają na złożenie wniosku o rentę rodzinną bezpośrednio po śmierci ubezpieczonego. Przenosząc ten punkt widzenia na niniejszą sprawę, należy zauważyć, że złożenie wniosku o układ ratalny nie napotyka żadnych niezależnych od wnioskującego przeszkód (nawet wtedy gdy w decyzji warunkowej nie określono wysokości należności niepodlegających umorzeniu), gdyż termin wskazany w art. 1 ust. 12 ustawy abolicyjnej jest na tyle długi, że pozwala na zawarcie układu przed jego upływem. Przedstawienie (po złożeniu wniosku o układ ratalny) przez organ rentowy propozycji rat i terminu ich spłaty wiąże się z uprzednią weryfikacją ich wysokości, co dotyczy składek oraz odsetek za zwłokę, kosztów egzekucyjnych, kosztów upomnienia i dodatkowej opłaty (art. 24 ust. 2 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych), a wysokość opłaty prolongacyjnej ustalana jest w umowie (art. 29 ust. 4 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych). Innymi słowy, złożenie wniosku o układ ratalny jest impulsem do określenia przez organ rentowy wysokości zaległości składkowych i nie ma żadnych obiektywnych przeszkód, aby taki wniosek złożyć niezwłocznie po uprawomocnieniu się decyzji warunkowej albo w takim terminie, aby zawarcie układu było możliwe przed terminem określonym w art. 1 ust. 11 ustawy abolicyjnej.

Mając na uwadze powyższe, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. orzekł jak w sentencji.